

ном виконавчої влади зі спеціальним статусом та забезпечуватиме реалізацію державної аграрної стабілізаційної політики. Її основними функціями мають бути моніторинг і аналіз соціально-економічних процесів в країні та ситуації в сільському господарстві, законотворення, розробка і реалізація антикризових стабілізаційних програм, пряма і непряма підтримка товаровиробників, методичне й наукове супроводження стабілізаційних процесів, координація і контроль учасників. Крім того, доцільно поновити роботу стабілізаційного фонду та науково-обґрунтованих засадах.

Загальна мета державної підтримки полягає в утворенні засад щодо стабілізації умов діяльності сільськогосподарських товаровиробників, їх захисту від впливу фінансово-економічних криз та формування предикторів майбутнього розвитку. Досягнення зазначеної мети ґрунтується на дотриманні низки принципів, зокрема: комплексності, вчасності й оперативності, узгодженості, наступності, системності, неперервності, наукового підходу, економічної обґрунтованості.

Запропоновані підходи дозволять забезпечити ефективну і вчасну державну підтримку стабілізаційних процесів у сільському господарстві, а отже захистити аграрних товаровиробників від впливу фінансово-економічних криз.

Висновки

1. В Україні накопичено певний досвід із забезпечення державної підтримки стабілізаційних процесів у сільському господарстві кредитного, податкового, цінового, митно-тарифного, фінансового і іншого характеру. Проте державна політика не завжди і не повною мірою забезпечує запобігання впливу криз й не достатньо сприяє розвитку сільського господарства в умовах стабільної економічної кон'юнктури.

2. Необхідно створити умови розвитку стабілізаційних процесів у сільському господарстві. Задля цього слід поси-

лити державну підтримку на основі програмно-цільового підходу, оптимізації комплексу стабілізуючих заходів та механізмів їх реалізації, дотримання низки принципів запровадження, утворення інституції з антикризового регулювання.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у доцільності обґрунтування порядку розробки і реалізації державних стабілізаційних програм та оптимізації механізму фінансової підтримки здійснення державних стабілізаційних заходів.

Список використаних джерел

1. Аграрна реформа в Україні [Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Луценко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М.] / П.І. Гайдуцький (ред.). – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. – 424 с.
2. Бойко В.А. Стратегия и тактика антикризисного регулирования и управления деятельностью сельскохозяйственных организаций / В.А. Бойко, Л.И. Чистоходова. – М.: Изд-во МГОУ, 2008. – 189 с.
3. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК / [Дем'яненко М.Я., Саблук П.Т., Скупий В.М. та ін.]; за ред. М. Я. Дем'яненка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 372 с.
4. Кандул С. Фінансова криза та сільське господарство України: вплив та протидія / Кандул С. [Електрон. ресурс] // Серія консультативних робіт АгрРР №. 27 / Німецько-Український аграрний діалог / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К., 2009. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/Agriculture_dialogue/2009/AgPP_27_Ukr.pdf.
5. Проблеми фінансової підтримки малих і середніх підприємств на селі / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» / М.Я. Дем'яненко (ред.). – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 240 с.
6. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990–2001 рр.) [Шпичак О.М., Плющ І.С., Рижук С.М., Гайдуцький П.І., Лузан Ю.Я.] / О.М. Шпичак (ред.). – К.: Видавництво ІАЕ, 2002. – 498 с.

В.А. ЧЕБОТАРЬОВ,
к.е.н., докторант, ІЕП НАН України,
Н.М. ЧЕБОТАРЬОВА,
к.е.н., ЛНУ ім. Т. Шевченка

Статистичний аналіз трансформаційних змін у харчовій та переробній промисловості України

У статті з урахуванням прогнозованої тенденції загострення глобальної продовольчої проблеми проведено економіко-математичний аналіз стану, розвитку трансформаційних перетворень та перспектив розвитку харчової та переробної промисловості країни. Обґрунтовано необхідність удосконалення державного регулювання в галузі, а також інституціонального забезпечення її розвитку й відповідне збільшення фінансування харчової та переробної промисловості.

Ключові слова: харчова та переробна промисловість, національне господарство, інвестиції, основний капітал, кореляційний аналіз.

В статье с учетом прогнозированной тенденции обострения глобальной продовольственной проблемы проведено экономико-математический анализ состояния, развития трансформационных преобразований и перспектив развития пищевой и перерабатывающей промыш-

шенности страны. Обоснована необходимость совершенствования государственного регулирования отрасли, а также институционального обеспечения ее развития и соответствующее увеличения финансирования пищевой и перерабатывающей промышленности.

Ключевые слова: пищевая и перерабатывающая промышленность, национальное хозяйство, инвестиции, основной капитал, корреляционный анализ.

In the article the economic-mathematician analysis of conditions and proceed of transformational changes and perspectives of development of food and processing industry of the country counting on prognostication of tendency of aggravation of the global food problem is given. Necessities of improvement of the public regulation and, also, of institutional ensuring of it's development and corresponding enlargement of financing of food and processing industry are grounded.

Keywords: food and processing industry, national economy, investments, stock capital, correlation analysis.

Постановка проблеми. Тривалі рецесійні процеси у світовій економіці, зумовлені глибиною й особливостями фінансової кризи 2008–2009 років, та загострення глобальної продовольчої проблеми суттєво актуалізують у загально-цивілізаційному вимірі дослідження стану і перспектив розвитку продовольчої сфери. Виходячи зі структури національного господарства України та конкурентних переваг держави в системі міжнародного поділу праці особливої важливості зазначені аспекти набувають для вітчизняної харчової та переробної промисловості.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Різноманітні проблеми розвитку продовольчого комплексу країни переконливо опрацьовано провідними українськими вченими: П.П. Борщевським [1], М.Я. Дем'яненком [2], Д.Ф. Крисановим [3], І.Г. Манцуровим [4], П.Т. Саблуком [5]. Разом із тим окреслені питання стосовно статистичного аналізу трансформаційних перетворень безпосередньо в харчовій та переробній промисловості України потребують додаткового розгляду.

Метою статті є економіко-математичний аналіз структурної трансформації вітчизняної харчової та переробної промисловості й опрацювання підходів щодо визначення шляхів забезпечення сталого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу. Сутнісним змістом аналізу трансформаційних змін у харчовій та переробній промисловості є визначення місця і ролі галузі в структурі національного господарства, що передбачає окрім якісного [6] і кількісного аналізу. Його основою є встановлення взаємозалежності між даними структурними агрегатами й питомою ваги харчової та переробної промисловості в економіці країни, зокрема в її промисловості. З цієї точки зору принципово важливим є дослідження зв'язку між інвестиційними вкладеннями в галузь та їхньою віддачею. Такий зв'язок найбільш адекватною мірою може бути проілюстровано на підставі моделі «інвестиції в основний капітал – ВВП країни» за допомогою коефіцієнту кореляції рангів Спірмена (табл. 1).

На основі даних табл. 1 розрахуємо коефіцієнт кореляції рангів Спірмена за формулою:

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}, \quad (1)$$

де $d = R_x - R_y$ – різниця рангів факторного і результативного показників;

n – число спостережень.

$$\text{Отримуємо: } \rho = 1 - \frac{6 \times 14}{10(10^2 - 1)} = 1 - 0,08 = 0,92$$

Значення одержаного коефіцієнта Спірмена свідчить про тісний прямий зв'язок між показниками, що досліджуються. Графічне зображення кореляційного аналізу впливу інвестицій в основний капітал в харчову та переробну промисловість на ВВП країни надано на рис. 1. Показовим є динамічно зростаючий лінійний тренд, який дає кількісну оцінку зв'язку між даними агрегованими макроекономічними показниками. Використання зазначеного кореляційного аналізу дозволило встановити, що протягом 2001–2011 років відмічається суттєвий прямий вплив інвестицій в основний капітал в харчову та переробну промисловість на ВВП України. При цьому

Таблиця 1. Вплив інвестицій в основний капітал у харчову та переробну промисловість на ВВП країни*

Роки	Інвестиції в основний капітал в харчову та переробну промисловість, млн. грн., x	ВВП, млн. грн., y	Ранги		d	d ²
			R _x	R _y		
2001	2187	204190	1	1	0	0
2002	3086	225810	2	2	0	0
2003	4109	267340	3	3	0	0
2004	5016	345113	4	4	0	0
2005	6418	441452	5	5	0	0
2006	8290	544153	6	6	0	0
2007	11830	720731	9	7	2	4
2008	13130	948056	10	9	1	1
2009	10458	913345	8	8	0	0
2010	8297	1094607	7	10	-3	9
Всього	x	x	x	x	14	

* Джерело: складено на основі [7].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

показовим є також значення коефіцієнту еластичності, який автоматично розраховується за допомогою програми Excel і дорівнює 0,946515213. Такий високий коефіцієнт еластичності протягом десяти років виступає економіко-математичним обґрунтуванням виокремлення пріоритетів державної економічної політики та, зокрема, – встановлення ранжування щодо пріоритетів у державній інвестиційній політиці.

Щодо багатьох інших галузей національної економіки взаємодія інвестиційних вкладень в них та ВВП країни не має не тільки подібного високого коефіцієнту еластичності прямого зв'язку, а взагалі – в окремі доволі довготривалі часові періоди має обернену математичну залежність.

Наявна публічна статистична база в країні з часу переходу на сучасну систему Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (2000) чітко дозволяє встановити питому вагу харчової та переробної промисловості країни лише за двома показниками «інвестиції в основний капітал» та «середньорічна кількість найманих працівників» (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать, що за десять років питома вага харчової та переробної промисловості в економіці України за показником «інвестиції в основний капітал» у 2010 році зменшилася на 41% порівняно з максимальним його значенням у 2002 році. В той же час за середньорічною кількістю найманих працівників коливання відбулося менше ніж

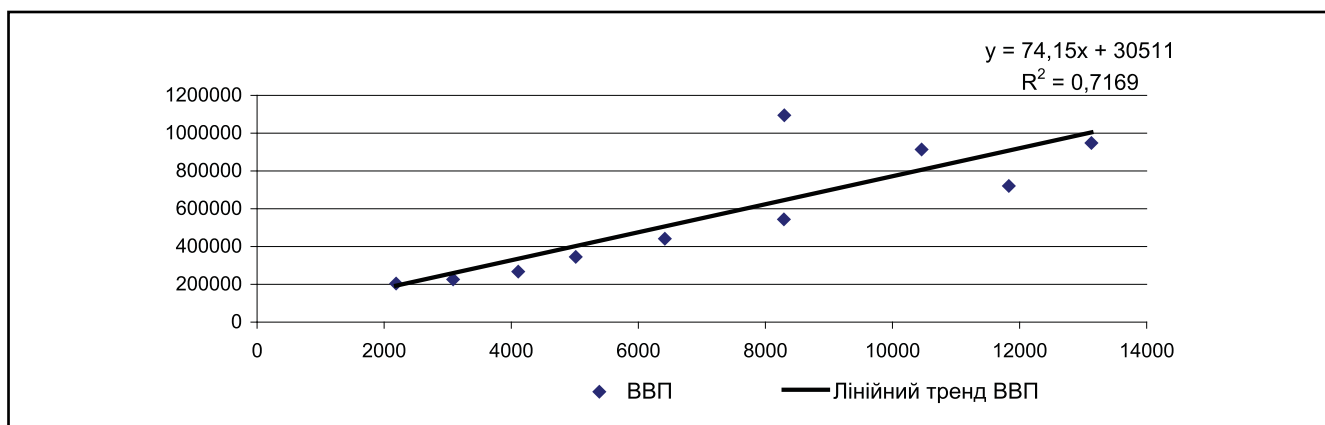

Рисунок 1. Кореляційний аналіз впливу інвестицій в основний капітал у харчову та переробну промисловість на ВВП країни

Таблиця 2. Місце харчової та переробної промисловості в економіці України*

Роки	Питома вага харчової та переробної промисловості в економіці України, %	
	інвестиції в основний капітал	середньорічна кількість найманих працівників
2001	6,7	3,8
2002	8,3	3,8
2003	8,1	3,8
2004	6,6	4,0
2005	6,9	4,1
2006	6,6	4,1
2007	6,3	4,0
2008	5,6	3,8
2009	6,9	3,7
2010	4,9	3,6

Джерело: складено на основі [7].

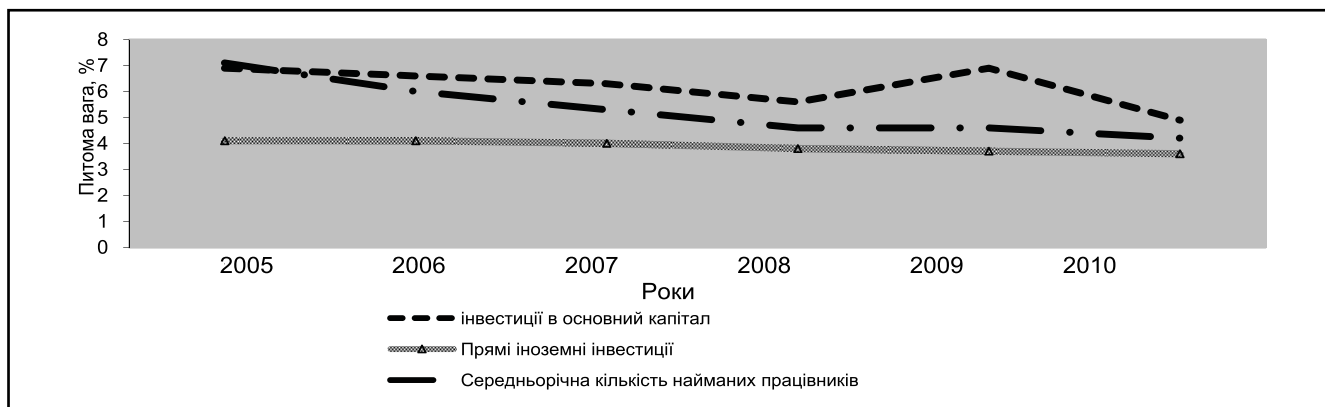

Рисунок 2. Питома вага харчової та переробної промисловості в економіці України за 2005–2010 роки*

* Джерело: складено на основі [7].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

на 12%. Навіть у період фінансової кризи 2008–2009 років даний показник помітно не зменшився.

За період 2005–2010 років подібного роду аналіз є можливим провести ще й за показником «прямі іноземні інвестиції» (рис. 2).

Безпосередньо в промисловості країни місце і роль харчової та переробної галузі протягом 2003–2010 років є можливим навести за трьома показниками: «інвестиції в основний капітал», «середньорічна кількість найманих працівників» та «кількість інноваційно-активних підприємств» (рис. 3).

З рис. 3 видно, що за 2003–2010 роки у структурі промисловості України питома вага харчової та переробної промисловості за показником середньорічної кількості найманих працівників майже не змінилася (мінімальне значення у 2003 році – 13,0%; максимальне – у 2006 і 2007 роках – 13,8%). Частка ж інвестицій в основний капітал харчової та переробної промисловості зменшилася за вісім років на третину (з 20,8% у 2003 році до 14,2% у 2010 році). За показником «кількість інноваційно-активних підприємств» зменшення питомої ваги від загальної кількості промислових підприємств відбувалося лише у перші чотири досліджувані роки, потім – хоч і незначне, але відбулося його зростання.

Питома вага харчової та переробної промисловості в промисловості країни загалом протягом 2005–2010 років може бути представлена більш повною мірою за п'ятьма по-

казниками (табл. 3). Дані таблиці свідчать, що за шість років істотне зменшення питомої ваги харчової та переробної промисловості відбулося за показниками «прямі іноземні інвестиції» (майже на 43%) та «інвестиції в основний капітал» (на 23%). Інші три показники суттєво не коливалися.

Наведений кількісний аналіз щодо визначення місця і ролі харчової та переробної промисловості у національному господарстві дає також можливість опрацювати відповідне прогностичне знання на певний часовий період та зробити відповідні висновки щодо реалізації промислової політики в країні.

Ефективним інструментарієм такого роду знання є побудова на підставі динаміки економічного розвитку за попередній часовий період трендів економічного розвитку на майбутнє (за методикою статистичного аналізу для цього необхідним є наявність достовірної інформаційної бази за період не менший, ніж сім років; при цьому економічно доцільним (виправданим) є побудова відповідних трендів на майбутній часовий термін до трьох років [4]).

Публічні інформаційні дані Державного комітету статистики України з великою мірою достовірності дозволяють побудувати такі тренди на підставі розрахунків питомої ваги харчової та переробної промисловості в економіці країни загалом за показником «інвестиції в основний капітал» протягом 2001–2010 років (це становить десять років) із викори-

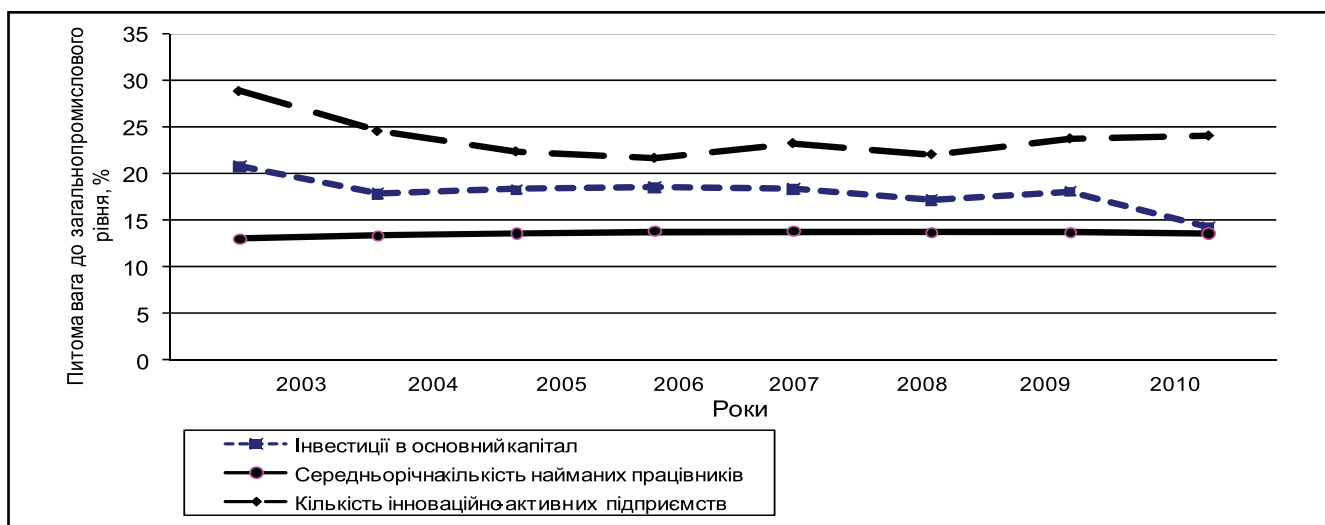

Рисунок 3. Питома вага харчової та переробної промисловості в промисловості України за 2003–2010 роки

* Джерело: складено на основі [7].

Таблиця 3. Місце харчової та переробної промисловості в промисловості України*

Роки	Питома вага харчової та переробної промисловості в промисловості України				
	інвестиції в основний капітал	середньорічна кількість найманих працівників	кількість інноваційно-активних підприємств	прямі іноземні інвестиції	операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг)
2005	18,3	13,6	22,4	23,1	16,6
2006	18,5	13,8	21,7	21,2	15,8
2007	18,4	13,8	23,3	19,2	15,6
2008	17,1	13,7	22,1	20,5	15,6
2009	18,1	13,7	23,8	20,4	18,4
2010	14,2	13,6	24,1	13,2	17,7

* Джерело: складено на основі [7].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

станням програми Excel (табл. 4) на найближчий майбутній період 2012–2013 років.

За умови подальшої недооцінки дійсного значення харчової та переробної промисловості для національного господарства і недосконалості відповідного державного регулювання в перспективі питома вага інвестицій у цю галузь у загальному обсязі інвестицій в економіку країни й надалі буде зменшуватися (з наявних 6,7% у 2001 році до прогнозованих 4,9% у 2013 році) – рис. 4.

З урахуванням визначеного прямого впливу інвестицій в основний капітал галузі на ВВП України протягом 2001–2010 років такий сценарій макроекономічного розвитку країни може бути кваліфіковано як економічно недоречний. За таким сценарієм потенційні втрачені вигоди України в межах щонайменше середньострокового майбутнього терміну будуть мультиплікуватися. Останнє зумовлюватиметься світовою тенденцією зростання цін на продовольчі товари, що підтверджується спільними розрахунками найавторитетніших міжнародних організацій ОЕСР та ФАО на 2011–2020 роки: «...ціни в реальному вираженні, скоріше за все, будуть утримуватися на більш високому плато протягом наступних десяти років у порівнянні з попереднім

десятиріччям. Через тривалий період високих цін досягнення міжнародних задач з продовольчої безпеки може ускладнитися» [8].

У сфокусованому вигляді на особливу роль харчової та переробної промисловості вказує й такий макроекономічний показник: дві третини загальнодержавного фонду споживання формується безпосередньо в цій галузі, або за її участю в складі продовольчого комплексу.

Й останнє в контексті вищенаведеного кількісного аналізу визначення місця й ролі харчової та переробної промисловості в структурі національного господарства. На підставі прогнозування основних загальносвітових та національних тенденцій розвитку, а саме: посилення дефіцитності їжі як такої і, як наслідок, оформлення глобальної продовольчої проблеми у ранг першочергової; загострення глобальної екологічної проблеми, унаслідок чого додатково посиляться попит на екологічно чисті харчові продукти, які можуть значно знизити негативні екологічні наслідки; перехід України до індустріального та постіндустріального етапів розвитку, стратегічною метою чого є досягнення нової якості життя, у межах середньострокової та особливо – довгострокової перспективи, роль харчової та переробної промисловості

Таблиця 4. Прогнозування питомої ваги інвестицій в основний капітал у харчову та переробну промисловість України

Роки	Порядковий номер року дослідження (x)	Питома вага, % (y)
1	2	3
2001	1	6,7
2002	2	8,3
2003	3	8,1
2004	4	6,6
2005	5	6,9
2006	6	6,6
2007	7	6,3
2008	8	5,6
2009	9	6,9
2010	10	4,9
Всього за 2001–2010 рр. (Σ)	55	66,9
Прогноз на 2012–2013 рр.		
2012	12	5,1
2013	13	4,9

* Джерело: складено на основі [7].

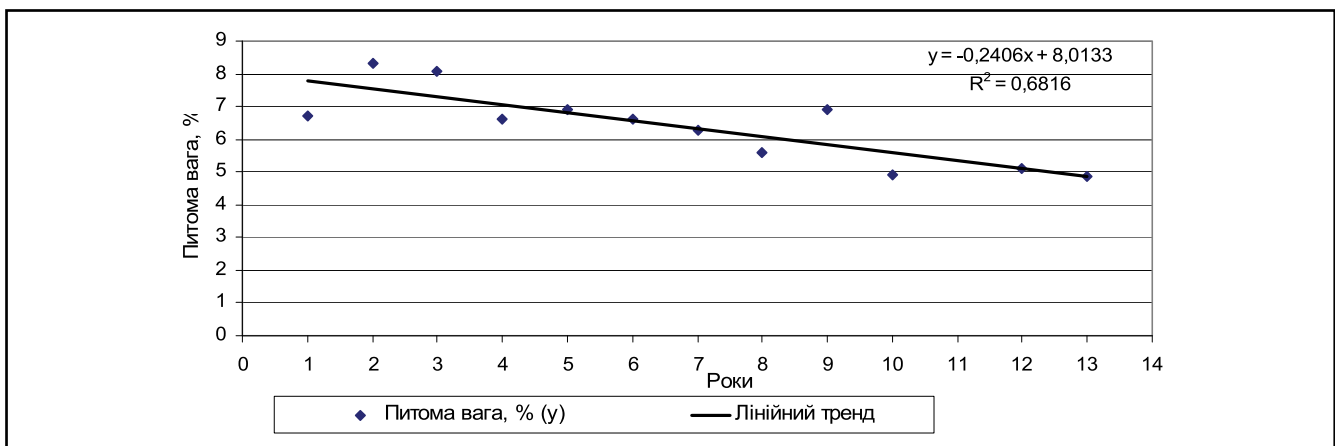

Рисунок 4. Прогнозування питомої ваги інвестицій в основний капітал харчової та переробної промисловості України (з використанням програми Excel)

для національного господарства України й суспільства загалом буде посилюватися.

Висновки

Дослідження трансформаційних змін харчової та переробної промисловості свідчить про наявність у ній деструктивних перекосів глибинного характеру. За умов подальшої інституційної некерованості галузі та недооцінки (або ігнорування) її ролі, можуть початися незворотні руйнівні процеси, причому для всієї національної економіки. Економіко-математичний аналіз розвитку харчової та переробної промисловості України з часу переходу до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку підтверджує особливо значущу роль цієї сфери в структурі промисловості й національного господарства загалом. На підґрунті використання коефіцієнта кореляції рангів Спірмена було встановлено пряму тісну залежність інвестицій в основний капітал галузі на ВВП країни. З цього випливає доцільність внесення коректив щодо визначення пріоритетів економічної політики України: збільшення державного фінансування харчової та переробної промисловості, а також необхідність покращення інвестиційного клімату в галузі й удосконалення інституціонального забезпечення її розвитку.

Список використаних джерел

1. Борщевский П. Пищевая промышленность Украины: современные тенденции и перспективы развития / П. Борщевский, Н. Сичевский, В. Троян // Экономика Украины. – 2003. – №8. – С. 45–49.
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2007. – №5. – С. 4–13.
3. Крисанов Д.Ф. Пріоритети інноваційного розвитку переробної сфери АПК України / Д.Ф. Крисанов // Економіка АПК. – 2005. – №7. – С. 18–26.
4. Манцуров І.Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: монографія / І.Г. Манцуров. – К.: КНЕУ, 2006. – 392 с.
5. Саблук П.Т. Шляхом модернізації // Вибрані статті з питань аграрної економіки у трьох кн. / П.Т. Саблук. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009 – Кн. 3. – 2011. – 516 с.
6. Чеботарьов В.А. Державна регуляторна політика інноваційної структурної трансформації харчової та переробної промисловості: монографія / В.А. Чеботарьов; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2011. – 448 с.
7. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред. О. Г. Осуленка. – К., 2011. – 560 с.
8. <http://www.agri-outlook.org>

О.В. В'ЯЛЕЦЬ,
к.е.н., доцент, Інститут післядипломної освіти НУХТ,
Ю.В. ТИЩЕНКО,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Діагностика зовнішнього середовища функціонування підприємств хлібопекарної промисловості

У статті розглянуто фактори впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємств хлібопекарної промисловості. Наведено причини негативних тенденцій діяльності підприємств цієї галузі. Визначено найбільш руйнівні для ефективного функціонування хлібопекарських підприємств ризики.

Ключові слова: підприємства хлібопекарної промисловості, ризики.

В статье рассмотрены факторы влияния внешней среды на деятельность предприятий хлебопекарной промышленности. Приведены причины негативных тенденций деятельности предприятий этой отрасли. Определены наиболее разрушительные для эффективного функционирования хлебопекарных предприятий риски.

Ключевые слова: предприятия хлебопекарной промышленности, риски.

The article discussed the factors of impact of external business environment on the enterprises of bakery industry. It is said about source of negative tendencies of business activities of enterprises in this industry. It is identified the most destructive risks for the effective functionality of the enterprises of bakery industry.

Постановка проблеми. Сучасні підприємства функціонують за умов мінливого зовнішнього середовища. Його невизначеність та недосконалість механізму управління підприємством ставлять суб'єкти господарювання перед необхідністю ідентифікації основних чинників впливу зовнішнього середовища на розвиток підприємства та своєчасного застосування відповідних корегуючих дій. За таких умов сучасні економічні організації різних типів та бізнес-профільів перебувають у постійному пошуку напрямів утримання чи посилення своїх конкурентних позицій, що по-